

Dr Vukan Slavković*

KRIVIČNO DELO PREVARE U UPOREDNOM ZAKONODAVSTVU

Apstrakt: U radu je izvršeno istraživanje normi u sferi odgovornosti za krivično delo prevare i uporedna analiza analognih odredbi više zemalja. Autor razmatra teorijska shvatanja i propise koji regulišu dato krivično delo u zakonodavstvu Velike Britanije, SAD, Francuske, Nemačke, Španije i Holandije. Sprovedeno proučavanje ukazuje da se značajna pažnja pridaje načinu izvršenja krivičnog dela, zbog čega je angloameričko pravo usmereno na analizu više pravnih pojmova koji karakterišu prevaru. U tom smislu, pored pozitivnog zakonodavstva, analiziran je termin prevare sa krivičnopravnog i građanskopravnog aspekta, kao i arhivska građa u kojoj se po prvi put pominje pojam „lažno predstavljanje“. Druga analizirana zakonodavstva veći značaj pridaju okolnostima pod kojima je krivično delo izvršeno, usled čega se uzima u obzir socijalni položaj, uzrast i zdravstveno stanje oštećenog, kao i karakteristike imovine koja je predmet izvršenja krivičnog dela. Dok je Velika Britanija opštem pojmu prevare posvetila poseban zakon, države evrokontinentalnog pravnog sistema prevaru regulišu u okviru krivičnog zakona, koji pored osnovnog pojma predviđa i posebne vrste prevare kao zasebna krivična dela.

Ključne reči: prevara, obmana, zloupotreba poverenja, imovina, krivično delo

*Prevaru je čovek izmislio kao red i poredak.
Ne otvaraj srce pred njim, skupo ćeš to platiti.
Nema za njega većeg uživanja od toga što
te je prevario. Ostani mu dužan za to uživanje.
Više će te poštovati.¹*

1. POJAM PREVARE

Termin „prevara“ tradicionalno se povezuje sa rečima koje ukazuju na takve forme kriminalne aktivnosti kao što su obmana i zloupotreba pove-

* Profesor na Visokoj školi za kriminalistiku i bezbednost u Nišu,
email: vukanslavkovic@yahoo.com

1 Mihajlović, D., 1990, *Uvođenje u posao*, Beograd, NIP Politika, str. 398–399.

renja. Na etimološkom planu obmana se može tumačiti kao umišljajno izvrtanje istine sa ciljem da se lice dovede u zabludu i dobrovoljno prenese imovinu, a takođe i kao saopštavanje očito lažnih podataka u istoj nameri.²

Sa gledišta etimologije, termin „obmana“ i sintagma „zloupotreba poverenja“ imaju semantičko značenje koje otkriva njihov sadržajni aspekt. Zloupotreba poverenja postoji kada neko zlonamerno, u cilju nanošenja štete, koristi uverenost oštećenog da se učinilac prema njemu ophodi dobronamerno, korektno i iskreno.³ Ona odražava specifičan karakter uzajamnih odnosa dva čoveka u kome jedan koristi odnos poverenja za postizanje kriminalnih ciljeva. S druge strane, reč „obmana“ podrazumeva lažnu predstavu o određenoj pojavi koja ukazuje na dovođenje lica u zabludu i zlonameran odnos prema njemu. Oštećeni se prepušta lažnim nadama, izvodi pogrešne zaključke i može postupati na svoju štetu, a u interesu varalice. Kolokvijalno izraz „biti obmanut“ znači truditi se da uveriš sebe u nešto što želiš, zatvarati oči pred realnošću. Reč „obmana“ u književnom jeziku ima niz sinonima u koje se ubrajaju sledeće semantičke jedinice:

- zabluda: nepravilno, pogrešno mišljenje o nečemu, netačno mišljenje;
- podvala: korišćenje prevarnih metoda, lopovluk;
- izvrtanje: iznošenje informacija u lažnom, nepravilnom značenju;
- lukavstvo (pokvarenost): iza prikazane dobre namere postoji zla namera, podmuklost; reč „pokvarenost“ tesno je povezana sa izrazom „kovač“. Na staroslovenskom se kovač kaže „коварь“ i označava lice koje kuje okove ili lance, a u prenosnom značenju – „obavijanje lukavim intrigama“. Reč *коварьство* na latinskom glasi *astutia*, što u prevodu znači „spretnost“;⁴
- laž: namerno izvrtanje istine, čija su samo spoljna obeležja slična realnosti, zbog čega se pogrešno tumači. Ova informacija je prividna, namerno se predstavlja kao istinita i može uzrokovati pogrešnu predstavu o stvarnosti ili predrasude;
- manipulacija: vešt, lukav postupak, koji se primenjuje da se neki rezultat postigne ili izbegne.⁵

2 Даль, В. И., 2003, *Толковый словарь русского языка*, Москва, Медиа, стр. 143.

3 Ожегов, С. И., 1987, *Словарь русского языка*, Москва, Русский язык, стр. 138–139.

4 Daničić, Đ., 1863, *Rječnik iz književnih starina srpskih, Deo prvi*, Beograd, Državna štamparija, str. 459.

5 Коршунова В. Ю., 2008, Понятие мошенничества в российском и зарубежном уголовном праве, *Вестник Московской государственной юридической университета*, 550, стр. 146–147.

2. UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ KRIVIČNOG DELA PREVARE

Izučavanje uporednog prava omogućuje da se bolje upozna domaće zakonodavstvo, jer njegove specifične crte postaju jasnije u poređenju sa drugim sistemima. Stoga je u daljim izlaganjima izvršena analiza zakonodavstva angloameričkog pravnog sistema i krivičnih zakona evrokontinentalnog pravnog područja (Francuske, Španije, Nemačke i Holandije). Istraživanje je pokazalo da se prevara u analiziranim zakonodavstvima u suštini definiše na tradicionalan način kao „dovođenje ili održavanje u zabludi drugog lica, tako da pod uticajem pogrešne ili nepotpune predstave nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine“. U pogledu krivice, potreban je direktan umišljaj, koji kvalifikuje namera kao subjektivni element na strani učinioca.⁶ Dok je angloameričko pravo posebnu pažnju posvetilo pojmovima koji odlikuju način izvršenja krivičnog dela prevare, kao što je „lažno predstavljanje“, „propuštanje otkrivanja informacije“ i „zloupotreba položaja“, zemlje evrokontinentalnog pravnog područja pored prevare regulišu i posebna krivična dela slična ovom pojmu, gde istaknuto mesto zauzima „Kriminalna zloupotreba poverenja“.

2.1. ANGLOAMERIČKI PRAVNI SISTEM

2.1.1. Velika Britanija

Prema britanskom krivičnom pravu, pod određenim okolnostima prevara može postati krivično delo, mada se tokom godina uvećavao broj radnji i oblika prevare koji se inkriminišu. Rano englesko krivično pravo bilo je posvećeno isključivo pretnjama koje su usmerene na društvo u celini, zbog čega su kažnjavane samo specifične kategorije prevare, kao što je „falsifikovanje“ (*forgery*) ili „netačno merenje robe“ (*false weights and measures*). Sa pojavom industrijske revolucije, došlo je do uvećanja oblika krivičnog dela prevare.

Krivično delo „lažno predstavljanje“ dodato je na ovu listu u Engleskoj na osnovu zakona pod nazivom *Obtaining Money by False Pretences, etc. Act* iz 1757. godine koji ovu radnju predviđa kada neko lice „na osnovu lažnog predstavljanja, namerno ili lukavo prisvoji novac ili robu od drugog lica, sa ciljem da ga prevari“.⁷ Iako je obim ovog krivičnog dela znatno širi od „*common law* krivičnih dela“ poput falsifikovanja (*forgery*) ili varanja (*cheat*), u ovom slučaju lice lažno predstavlja samo postojeće

6 Jovašević, D., 2006, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, str. 548.

7 Druzin, B. H., Li, J., 2011, The criminalization of lying: under what circumstances, if any, should lies be made criminal, *Journal of criminal law and criminology*, 2, pp. 539, 545–546.

činjenice, tako da ovo krivično delo ne obuhvata lažno obećanje, mišljenje ili predviđanje.⁸

Zakon o prevari (*The Fraud act 2006*)⁹ izvršio je velike promene kod krivičnih dela sa prevarnim karakterom. Njegove suštinske odredbe stupile su na snagu 15. januara 2007. godine, dok su ukinuta postojeća krivična dela u vezi sa prevarom koja su uvedena Zakonom o krađi (*Theft act*) iz 1968. godine (Prisvajanje imovine prevarom – član 15, Prisvajanje novca transferom putem prevare – član 15A, Dobijanje novčane prednosti prevarom – član 16 i Obezbeđivanje izvršenja hartija od vrednosti putem prevare (član 20 (2)). Takođe, ukinuti su i sledeći članovi Zakona o krađi iz 1978 godine: Dobijanje usluge putem prevare (član 1) i Izbegavanje odgovornosti putem prevare u bilo kojoj od tri forme (član 2).

Navedene članove zamenilo je krivično delo prevare iz člana 1. Zakona o prevari, koje može biti izvršeno na tri različita načina (čl. 2–4) i krivično delo „Nečasno dobijanje usluge“ (član 11). Za razliku od ranijih inkriminacija (kada je okrivljeni zaista morao da prisvoji ili ostvari nešto kao rezultat obmane), prema Zakonu o prevari dovoljno je ako učinilac samo izvrši radnju u nameri postizanja navedenog cilja. Za postojanje krivice, irelevantno je da li je ostvaren rezultat, što „prevaru“ čini bliskom nedovršenim krivičnim delima. Nedovršena krivična dela, poput pokušaja, zločinačkog dogovora i podstrekavanja (*attempt, conspiracy and incitement*), nisu zasnovana na pravilu da žrtva neminovno mora pretrpeti štetu.¹⁰ Drugim rečima, nije bitan ostvareni rezultat neke radnje, već su važne trajne unutrašnje tendencije koje determinišu ponašanje učinioca.¹¹

Činjenica da učinilac krivičnog dela povređuje interese drugog lica bio je osnovni razlog za kriminalizaciju. Ipak, u pogledu krivičnog dela „Nečasno dobijanje usluge“ (član 11), usluga zaista mora biti dobijena.¹²

8 Tako, na primer, lažna izjava da je cena nakita porasla, povlači odgovornost zbog lažnog predstavljanja (*false pretenses*), ali davanje netačne izjave da će cena nakita porasti tokom naredne godine, ne uzrokuje krivičnu odgovornost.

9 Received the Royal Assent on 8 November 2006.

10 Campbell, K., 2007, The “Fraud Act 2006”, *King’s Law Journal*, Vol. 18, p. 337.

11 Delić, N., 2008, Svest o protivpravosti kao konstitutivni element krivice, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2, str. 169.

12 Kada je reč o krivičnom delu krađe (na osnovu *Theft act*-a), postoje izuzeci u pogledu žrtve koja bi trebalo da pretrpi štetu. Na primer, u *Chan Man-sin v. Attorney-General of Hong Kong* [(1988) 86 Cr App R 303 (Privy Council)] navodi se da je okrivljeni mogao da bude osuđen za krađu, jer je falsifikovao čekove i tako preneo velike sume novca sa računa banke svog poslodavca na svoj račun, ali je transfer bio podoban za poništaj (prateći ranije izvore prava) i zato oštećenom nije naneta šteta. [Tai Hing Cotton Mill Ltd v. Liu Chong Hing Bank Ltd [1986] AC 80 (Privy Council)]. Ovo je rezultat primene građanskopravne norme u konkretnom slučaju, ali to ne utiče na

Prema členu 1. stav 1. Zakona o prevari iz 2006. godine „Lice je krivo za prevaru ako je prekršilo bilo koji član naveden u stavu 2. (koji propisuje različite načine izvršenja krivičnog dela)“. Prevara lažnim predstavljanjem (član 2) postoji ako se neko lice nečasno lažno predstavlja i ako namjera lažnim predstavljanjem da: 1) stekne prihod za sebe ili drugog ili 2) prouzrokuje gubitak za drugo lice ili izloži drugo lice riziku od gubitka prihoda. Predstavljanje je lažno: (a) ako je neistinito ili za cilj ima obmanu i (b) ako izvršilac prevare zna da to jeste, ili može biti lažno, ili ima za cilj obmanu.

„Predstavljanje“ može označavati pravnu činjenicu, ali i stanje svesti lica koje se predstavlja ili bilo koje druge osobe. Ono može biti izričito ili implicitno; može se izvršiti u bilo kom obliku, sistemu ili na uređaju, koji je u stanju da primi, prenese ili odgovori na komunikaciju (sa ili bez ljudske intervencije).

Nije teško razumeti šta podrazumeva neistinito predstavljanje. Mnogo je teže objasniti kada predstavljanje ima za cilj obmanu. Istinita izjava može imati za cilj obmanu samo ako sagovornik ima pogrešnu predstavu o pozadini izrečenog, što govornik pretpostavlja. S druge strane, stav 2. tačka b. obuhvatiće svaki slučaj kada okrivljenom padne na pamet da je slušalac ipak mogao pogrešno shvatiti situaciju, iako je okrivljeni rekao istinu. Njegov jedini izlaz bi postojao ukoliko se pokaže da se ovaj postupak ne mora smatrati nečasnim, iako slušaoca nije zaštitio od ove zablude.

Drugo pitanje se odnosi na pojam „nečasnost“, koji u Zakonu o prevari nije objašnjen. Delimična definicija može se pronaći u členu 2. Zakona o krađi iz 1968. godine, ali se ona odnosi samo na krađu. U slučaju *R v. Ghosh*¹³ ustanovljen je sledeći „test“: Ponašanje okrivljenog bi trebalo biti nečasno prema standardima časnih i razumnih ljudi, s tim da su okrivljenom ti standardi bili poznati. Ovakvo značenje pojma „nečasnost“ bilo je inicirano u samom Zakonu o krađi iz 1968. godine.¹⁴

Zanimljiv je podatak da tokom XVIII veka, u pojedinim slučajevima lažno predstavljanje u Engleskoj nije bilo krivično kažnjivo. U slučaju *R. v. Bryan*¹⁵, u nameri da ošteti prodavnicu tekstila, optuženi je došao u radnju tvrdeći da je službenik grofice od Pomfreta i da su ga poslali iz Palate Svetog Džejmsa da preuzme svilu za kraljicu. Proglašen je krivim na osnovu *common law*-a, ali je sudija nakon toga uhapšen, jer je navedeni slučaj protumačen kao „ne više od iznošenja neistine“ (“*no more than*

---

opšte pravilo da krađa kojom se prisvaja tuđa imovina lišava oštećenog mogućnosti da je koristi.

13 [1982] QB 1053 (Court of Appeal)

14 Campbell, K., 2007, pp. 340–342.

15 *R. v. Bryan*, 2 Str. 886. 2 East, P. C. 819.

telling a lie)¹⁶. Dakle, ako optuženi prisvoji nečiji novac, pretvarajući se da ga je poslalo treće lice, neće se smatrati krivim prema *common law*-u. Godine 1703, vrhovni sudija Engleske lord John Holt, tokom suđenja jednoj varalici¹⁷, postavio je sledeće pitanje: „Da li ćemo optužiti čoveka jer je napravio budalu od nekoga?“¹⁸ Nakon toga je zaključio da se pred Kraljevskim sudom nikada nije vodio, niti će se voditi postupak povodom takvih sudskih predmeta.¹⁹

W. Hawkins je svojevremeno definisao prevaru kao „podmuklu praksu varanja ili nastojanja da se izvrši prevara lukavim sredstvima protivno pravilima poštenja i čestitosti“²⁰. Ipak, ova definicija nije dovoljno precizna, jer ne obuhvata shvatanja koja se tiču načela pravičnosti, trgovine i javne politike. Ako je obična prevara uzrokovana bilo kojom nečasnom radnjom u toku privatne transakcije između dva lica, a ne uvažava se navedena shvatanja, data radnja se neće smatrati krivično kažnjivom, već će oštećena strana moći da zahteva građanskopravno obeštećenje. Takođe, za konstituisanje prevare, bilo prema *common law*-u, bilo na osnovu zakona, mora postojati stvarna šteta na strani lica koje je prevareno. Precizniju definiciju ovog krivičnog dela prema *common law*-u formulisao je ser E. H. East navodeći da je reč o „prevarnom sticanju tuđe imovine, podmuklom i nezakonitom praksom ili krivičnim delom, koje utiče ili može uticati na javnost“²¹.

Prema članu 3. Zakona o prevari iz 2006, „prevara propuštanjem otkrivanja informacije“ postoji ako neko lice: 1) nečasno propusti da otkrije

16 Ako neko lice prodaje robu na osnovu pogrešnog merenja, u pitanju je radnja podložna krivičnom gonjenju, ali ukoliko nije u pitanju lažno merenje, već se prodavac pretvara da prodaje određenu količinu robe, iako je ona zapravo manja, može se samo pokrenuti parnica. U slučaju *R. v. Pinkney*, kada je jedno lice optuženo za prodaju vreće kukuruza, za koji je tvrdilo da je vinčesterski bušel (1 bušel=25 kg), iako je količina dosta manja, optužnica je odbačena jer i ovaj primer podrazumeva „no more than telling a lie“. Ipak, ovaj slučaj bi potpao pod drugačije razmatranje da je prodavac prevarno izmerio kukuruz. (Deacon, E., 1831, *A digest of the criminal law of England*, Vol. 1, London, Saunders and Benning, p. 227).

17 *Reg. v. Jones* (1703), 2 Raym. 1013.

18 Deacon, E., 1831, pp. 227–228.

19 Suprotno tome, savremena društva očekuju sudsku zaštitu od nečasnog prouzrokovanja gubitaka i patnje, osim ako je žrtva saučesnik ili konspirator. Pojedina lica čak očekuju da budu zaštićena i kada se njihova uloga posmatra kao nešto između žrtve i konspiratora. Tako, u slučajevima tzv. onlajn fišinga, „žrtve“ često učestvuju u nezakonitim radnjama koje pogrešno smatraju etičkim, pa ipak prijavljuju izvršioce radi krivičnog gonjenja. (Charney, N., 2016, *Terrorists, Tomb Raiders, Forgers and Thieves*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, p. 33.)

20 Hawkins, W., 1824, *A treatise of the Pleas of the Crown, Vol. 1 of criminal offences*, London, C. Noworth, p. 318.

21 East, E. H., 1806, *A treatise of the Pleas of the Crown, Vol. 2*, Philadelphia, P. Byrne, p. 818.

drugom licu informaciju, iako ga na to obavezuje zakon i 2) namerava da propuštanjem informacije – (a) ostvari prihod za sebe ili drugo lice ili (b) prouzrokuje gubitak za drugo lice ili izloži drugog riziku gubitka.

Treba naglasiti da okrivljeni mora imati zakonsku obavezu da otkrije informaciju. Pravna komisija za Englesku i Vels navodi primere zakonske obaveze koje se odnose na: 1. prospekte kompanije, ugovore zaključene *bonae fidei*, izričite ili implicitne pojmove u ugovoru i 2. obaveze koje proističu iz ugovora, pojedinačne trgovine, sa tržišta ili iz veze koja se zasniva na poverenju (kao što je odnos između principala i agenta). Takva obaveza postoji ne samo kada propuštanje otkrivanja informacije zasnuje tužbu za naknadu štete već i kada žrtva stiče pravo na raskid ugovora. Iz ovoga proizlazi da će sud biti dužan, pod određenim uslovima, da sprovede nepristrasno razmatranje sa pozicije građanskog prava. Nema ništa sporno u ovom principu, ali su sudovi po tom pitanju donosili raznovrsne odluke prilikom tumačenja Zakona o krađi.

U stavu 1. člana 4. Zakona o prevari propisano je krivično delo „Prevara zloupotrebom položaja“ koje postoji kada neko lice: 1) zauzima poziciju na osnovu koje se od njega očekuje da štiti finansijske interese drugog lica ili da ne postupa protiv tih interesa; 2) nečasno zloupotrebljava svoj položaj; 3) namerava da zloupotrebom položaja: (a) stekne prihod za sebe ili drugog ili (b) izazove gubitak za drugo lice ili izloži drugog riziku gubitka. Prema stavu 2, „Zloupotreba položaja postojaće čak i ako se radnja lica više sastoji u činjenju nego u nečinjenju“.

Pravna komisija za Englesku i Vels objasnila je razliku između ovog slučaja i „propuštanja otkrivanja informacije“. U ovoj situaciji optuženi ne mora da iskoristi saradnju oštećenog kako bi obezbedio željeni rezultat. Kao primer se navodi slučaj kada zaposleni, bez znanja svog poslodavca, zloupotrebi svoju poziciju da ostvari ličnu dobit, na štetu poslodavca. Drugi primeri uključuju odnos trastija i beneficijara, direktora i kompanije, agenta i principala, kao i poslovnih partnera. Navodi se da će većina ovakvih situacija podrazumevati slučaj kada „dužnost zasnovana na poverenju“ postoji u građanskom pravu, ali se ističe „da se ne vidi razlog zbog kojeg postojanje takvih dužnosti mora biti suštinsko“. Za razliku od člana 3. Zakona, ovaj član ne upućuje na postojanje *zakonske dužnosti*, čime se prepušta velika sloboda poroti ili sudovima da ocene šta je moralno u datom slučaju.²²

U članu 5. Zakona o prevari sadržano je objašnjenje odgovarajućih termina. Pojmovi „prihod“ i „gubitak“: a) odnose se samo na sticanje ili gubitak novca ili druge imovine, b) uključuju svaki prihod ili gubitak, bez

22 Campbell, K., 2006, pp. 342–344.

obzira na to da li je privremen ili trajan; i c) „imovina“ podrazumeva svaku imovinu, bez obzira na to da li je nepokretna ili pokretna (uključujući pravo na akcije i druge bestelesne stvari).

„Prihod“ uključuje očuvanje nečega što izvršilac prevare već ima, kao i sticanje dobijanjem nečega što sticalac do tada nije imao. „Gubitak“ uključuje izdatak, jer neko lice ne dobija nešto što može ostvariti, kao i kada neko lice izgubi nešto što je ranije posedovalo.

U pogledu kažnjavanja, lice koje je krivo za prevaru može se osuditi: a) prekršajno, na zatvor u trajanju do 12 meseci (u Severnoj Irskoj šest meseci) ili novčanu kaznu u iznosu koji ne prelazi zakonski maksimum (ili na obe sankcije) i b) krivično, na zatvor u trajanju do 10 godina ili novčanu kaznu (ili obe sankcije).²³

Za razliku od krivičnog dela prevare, *Misrepresentation* (pogrešno prikazivanje) predstavlja građanskopravni delikt i može izazvati građanskopravnu odgovornost ako proizvede novčane gubitke. Naziva se još i prevara (*deceit, fraud*) i primarno obuhvata slučajevne stvaranja finansijskih gubitaka. *Misrepresentation* je davanje lažne izjave o činjenicama, čemu žrtva veruje, i to na svoju štetu. Ovde je od presudnog značaja namera da se prevari druga strana. Govornik mora znati da je izjava lažna, ili da veruje da nije istinita, ili da postupa ne obazirući se da li je istina ili laž.

Pored toga, govornik mora znati da žrtva veruje u faktičku (činjeničnu) ispravnost izjave i ovo verovanje mora biti razumno i opravdano.²⁴ Odgovornost za ovaj delikt je vrlo ekstenzivna, jer mnoge zemlje čak dopuštaju tužiocu da podnese tužbu zbog nehatnog „pogrešnog prikazivanja“, samo zbog činjenice da je nastupila novčana šteta, iako namera tehnički ne postoji. Ovo uključuje slučajeve kada govornik ne mari za istinitost izjave, jer ništa ne preduzima da proveri njenu tačnost. Tradicionalno, šteta se ograničava na finansijsku, odnosno novčanu. Ipak, mnogi sudovi dopuštaju naknadu štete koja pogađa imovinu, ali u nekim slučajevima i oštećenog, zbog uznemirenja, razočaranja i gubitka zadovoljstva.²⁵

2.1.2. Sjedinjene Američke Države

U američkom zakonodavstvu krivično delo prevare regulisano je u poglavlju 47. („Prevara i lažne izjave“) 18. Zbirke važećih zakona Sjedinje-

23 Fraud act 2006, (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35/pdfs/ukpga_20060035_en.pdf, 12. 6. 2018).

24 Ako građevinski preduzetnik poseduje zemlju i namerno je lažno reklamira kao da je u komercijalno vrednoj zoni, postojaće *misrepresentation*. Ako neko kupi zemlju verujući ovoj lažnoj izjavi, može tužiti preduzetnika za bilo koji novčani gubitak koji nastane zbog kupovine zemlje.

25 Druzin, B. H., Li, J., 2011, pp. 538–539.

nih Država (18. *United States Code* (USC)). U članu 1001. inkriminisane su prevarne radnje ili lažne izjave iznete službenicima državne vlasti.

Dato krivično delo vrši lice koje, po bilo kom pitanju koje se tiče nadležnosti izvršne, zakonodavne ili sudske vlasti, sa umišljajem:

1. falsifikuje ili prikriva neku materijalnu činjenicu, putem obmane, varanja ili uređaja;
2. daje neistinitu, fiktivnu ili prevarnu izjavu ili se lažno predstavlja;
3. izrađuje ili koristi lažan spis ili dokument, znajući da sadrži neistinitu, fiktivnu ili prevarnu izjavu ili unos.²⁶

Data odredba ima za cilj da spreči gubitak informacije za vreme istrage i da odvraća pojedince od iznošenja neistina kojima otežavaju sprovođenje postupka. S druge strane, istražni organi često očekuju da će ih osumnjičeni možda lagati, što pokreće pitanje da li postoji povreda prava kada istražitelji znaju da osumnjičeni ne govori istinu, ako se data laž obično svodi na negiranje krivice. U tom kontekstu, diskutabilna je šira primena člana 1001. USC-a, jer može dovesti do nekih slučajeva gde nema nastanka štete, ali će lice koje vrši prevaru ipak biti kažnjeno, što bi bilo u suprotnosti sa građanskopravnim deliktom prevare, gde ne postoji odgovornost bez nastanka štete.²⁷

Prilikom inkriminisanja ovog krivičnog dela, američki Kongres je imao nameru da formuliše niz posebnih oblika prevare, kako bi izbegao svaku sumnju da data materija nije u potpunosti pravno regulisana. Tim povodom, u poglavlju 63. USC-a, propisana su krivična dela: prevara preko interneta, radija ili televizije (član 1343), bankarska prevara (član 1344), prevara u zdravstvenom osiguranju (član 1347), prevara kod hartija od vrednosti i robe (član 1348), propuštanje korporativnih službenika da overe finansijske izveštaje (član 1350) i sl.

Za sve oblike prevare zajedničko je da izvršilac postupa sa specifičnom namerom da ostvari finansijsku korist za sebe ili drugo lice protivpravnim putem, čime nanosi štetu tuđoj imovini.²⁸

Pored 18 USC-a, pojam „lažnog predstavljanja“ pominju i neki zakoni federalnih jedinica SAD, poput države Severne Karoline, koji u članu 19. (*False Pretenses and Cheats*) predviđa pojam prevare „kada neko lice namerno, određenim sredstvima, ili lažnim predstavljanjem, (bilo da je

26 18 U.S. Code § 1001. Statements or entries generally, (<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1001>, 24. 4. 2019).

27 Trunley, B., 2018, A double standard in the law of deception, *American criminal law review*, 2, pp. 487–488.

28 Mail and Wire Fraud: An Abbreviated Overview of Federal Criminal Law, (<https://fas.org/sgp/crs/misc/R41931.pdf>, 24. 4. 2019).

lažno predstavljanje vezano za prošlu ili sadašnju činjenicu ili za događaj koji tek treba da nastupi), prisvoji ili pokuša da prisvoji od nekoga novac, robu, usluge, dragocenosti ili drugu imovinu, u nameri da se dato lice prevvari u pogledu njegovog novca, robe, usluge, dragocenosti ili druge imovine (*North Carolina General Statutes 2018*, Chapter 14: Criminal Law. Article 19 – False Pretenses and Cheats. § 14–100. Obtaining property by false pretenses).²⁹ Osim ovog zakona, lažno predstavljanje definiše i *common law*, i to kao „namerno netačno prikazivanje činjenica, koje je usmereno ka tome da žrtva prenese svojину na imovini“.

2.2. EVROKONTINENTALNI PRAVNI SISTEM

2.2.1. Francuska

Krivični zakonik Francuske³⁰ u knjizi III (Krivična dela protiv imovine), naslov I (Prisvajanje putem obmane), sadrži Poglavlje III „O prevari i sličnim krivičnim delima“, Odeljak I (Prevara). Francuski zakonik precizno definiše prevaru kao „Obmanu fizičkog ili pravnog lica, izvršenu iskorišćavanjem lažnog imena, dužnosti ili položaja, a takođe i zloupotrebom službenog položaja ili vršenjem prevarnih radnji u cilju podsticanja lica na prenos novčanih sredstava, vrednosti ili druge imovine, ili na pružanje usluga, ili podsticanjem na pružanje usluga ili dostavljanje dokumenta koji sadrži obavezu ili oslobođenje od obaveze, na svoju štetu ili štetu trećih lica“.

Detaljan opis prevare koji je zasnovan na obmani propisan je u članu 313–1 KZ Francuske. Prevara je definisana kao korišćenje metoda obmane kojim se dovodi u zabludu fizičko ili pravno lice, a takođe i korišćenje lažnog imena ili statusa ili zloupotreba stvarnog statusa. Primena takvih metoda ima za cilj podsticanje oštećenog da na svoju štetu ili štetu trećeg lica preda novčana sredstva, hartije od vrednosti, ili bilo koju drugu imovinu, ili da pruži usluge.³¹ Ova definicija obuhvata niz komponenti, od kojih su neke tehnike obmane. Stoga, prema članu 313–1 KZ, prevara u suštini predstavlja manipulisanje svešću oštećenog, što je dovelo do stvaranja zablude. Pravac njegovog ponašanja odgovara učiniocu, s obzirom na to da je primorao žrtvu da slepo i faktički bez rasuđivanja sprovodi volju drugih ljudi (tj. u suštini je od njega stvorio „zombija“).³² Prevara se kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju od pet godina i novčanom kaznom u iznosu od 375. 000 evra.

29 North Carolina General Statutes 2018, (https://www.ncleg.gov/EnactedLegislation/Statutes/PDF/BySection/Chapter_14/GS_14-100.pdf, 25. 4. 2019).

30 Krivični zakonik Francuske iz 1992. godine, stupio na snagu 1994. godine.

31 Коршунова, В. Ю., 2008, стр. 148–149.

32 Даль, В. И., 2003, стр. 230.

Kvalifikovane oblike prevare (član 313–2) predstavljaju radnje izvršene od strane lica: 1) koje je predstavnik državne vlasti ili kome je državni aparat naložio izvršenje nekog zadatka, pri vršenju ili u vezi sa vršenjem njegove funkcije; 2) koje nezakonito istupa u svojstvu predstavnika državne vlasti, odnosno lica kome je državni aparat naložio izvršenje nekog zadatka; 3) koje iznosi javni poziv sa ciljem emisije hartija od vrednosti ili sa ciljem prikupljanja sredstava za pružanje humanitarne ili socijalne pomoći; 4) kada je delo izvršeno na štetu lica koje je nezaštićeno usled uzrasta, bolesti, fizičkih nedostataka ili psihičkog poremećaja, stanja bremenitosti i 5) kada je delo izvršeno od strane organizovane bande. Za navedene radnje propisana je kazna zatvora od sedam godina i novčana kazna od 750.000 evra, osim za delo iz stava 5. (tada je propisana kazna zatvora u trajanju od 10 godina i novčana kazna u iznosu od 100.000 evra).

Uporedo sa opštim krivičnim delom prevare, KZ Francuske formuliše i posebna krivična dela slična ovom pojmu, ali koja imaju neke različite karakteristike. Tako su u Krivičnom zakoniku specijalno izdvojeni: a) podvala – neplaćena vožnja taksijem, boravak u hotelu kraći od 10 dana (član 313–5); b) aukcijska prevara – podmićivanje učesnika licitacije, ometanje formiranja i očuvanja slobodnih cena putem nasilja ili pretnje (član 313–6)³³.

Većina članova KZ Francuske sadrži norme sa dovoljno apstraktnim dispozicijama, ali se sreću i one kazuističke. Zakonodavac u nizu država izdvaja „podvalu“ kao samostalno krivično delo, a u Francuskoj ona je propisana u članu 313–5. KZ (*la filouterie*). Ona postoji kada lice koje zna da nije platežno sposobno (ili lice koje je odlučilo da ne plati): a) poruči da se dopremi piće ili hrana u trgovinskom objektu; b) rezerviše sobu i boravi u hotelu u trajanju kraćem od 10 dana; c) naruči gorivo ili motorno ulje od profesionalnog distributera kojim je potpuno ili delimično napunio rezervoar vozila; d) vozi se taksijem ili koristi rentakar. Sve navedene radnje kažnjavaju se zatvorom u trajanju od šest meseci i novčanom kaznom u iznosu od 7.500 evra.

Osim prevare, francuski KZ izdvaja krivično delo „Zloupotreba poverenja“ (član 314–1), koje predstavlja „oduzimanje novčanih sredstava, materijalnih dragocenosti ili druge poverene imovine“. Zloupotreba poverenja postoji kada lice na štetu drugih proneveri fondove, dragocenosti ili drugu imovinu koja mu je bila poverena, koju je on primio pod uslovom da je vrati, zastupa ili iskorisiti na određeni način. Kažnjava se zatvorom u trajanju od 3 godine i novčanom kaznom u iznosu od 375.000 evra. Kvalifikovane oblike, između ostalog, predstavljaju zloupotreba poverenja od strane lica koje objavljuje javni poziv sa ciljem dobijanja novčanih sredstava

33 Ответственность за мошенничество по зарубежному уголовному законодательству, (<http://www.jourclub.ru/30/1780/>, 20. 6. 2018).

ili hartija od vrednosti, kako u svoje ime tako i u svojstvu rukovodioca ili službenika preduzeća, predstavnika suda, državnog ili sudskog činovnika, prilikom izvršenja ili u vezi sa izvršenjem svojih funkcija ili u vezi sa zauzimanjem položaja.

Prema članu 314–2. KZ, za krivično delo je propisana kazna zatvora od sedam godina i novčana kazna u iznosu od 750. 000 evra, kada se zlo-upotreba poverenja vrši od strane lica koje: 1) objavljuje javni poziv u cilju dobijanja novca ili hartija od vrednosti, kako u svoje ime, tako i u svojstvu rukovodioca, zaposlenog ili *de facto* zaposlenog, u industrijskom ili trgovačkom preduzeću; 2) uobičajeno vrši ili asistira (makar i sa najmanjom ulogom) u aktivnostima koje se tiču imovine trećeg lica, na čiji račun on obnavlja fondove ili hartije od vrednosti;³⁴ 3) na štetu dobrotvorne ustanove objavljuje javni poziv sa ciljem da prikupi sredstva koja se koriste za humanitarnu ili socijalnu pomoć; 4) delo preduzima na štetu lica koja su posebno osetljiva usled uzrasta, bolesti, nemoći, fizičke ili psihičke onesposobljenosti, bremenitosti, a to je poznato učiniocu ili je očigledno.

Knjiga III, Naslov II („O drugim napadima na imovinu“), Poglavlje III, sadrži prikaz grupe krivičnih dela pod nazivom „Nedozvoljen pristup sistemu automatizovane obrade podataka“. Tu spada nezakonit pristup ili narušavanje pravilnog rada sistema automatizovane obrade podataka prevarnim unošenjem informacije u taj sistem ili uništavanje, odnosno izmena podataka sadržanih u sistemu, putem obmane.³⁵ U pitanju su sledeća krivična dela:

- a) pristup celom ili delu automatizovanog sistema obrade podataka, putem obmane, kažnjava se zatvorom u trajanju od dve godine i novčanom kaznom u iznosu od 30. 000 evra (član 323–1);
- b) opstrukcija ili ometanje funkcionisanja automatizovanog sistema obrade podataka kažnjava se zatvorom u trajanju od pet godina i novčanom kaznom od 75. 000 evra (član 323–2);
- c) prevarno unošenje informacije u automatizovani sistem obrade podataka ili prevarno brisanje ili izmena podatka koji postoji u sistemu, kažnjava se zatvorom u trajanju od pet godina i novčanom kaznom u iznosu od 75. 000 evra (član 323–3).³⁶

34 Trasti kod preduzeća koje je u stečaju može da bude u mogućnosti da obnovi novčana sredstva ili imovinu u korist kreditora preduzeća, na osnovu toga što je imovina preneti ili je novac isplaćen prevarom, na štetu kreditora, ili zato što je izvršilac prevare dao prednost jednom kreditoru u odnosu na ostale. (Harper, F. V., 1930, Recovery of property by trustees in bankruptcy in the federal courts, *University of Pennsylvania Law Review*, p. 461)

35 Б. В. Волженкин – мошенничество, (<http://nethash.ru/b-v-voljenkin-moshennichestvo.html>, 5. 6. 2018).

36 Criminal code of France, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>, 19. 4. 2019).

2.2.2. Nemačka

Radnje prevare svrstane su u odeljak 22. KZ Nemačke³⁷ „Prevara i kriminalna zloupotreba poverenja“ i obuhvataju deset krivičnih dela. Osim osnovnog krivičnog dela prevare (član 263), propisan je i veći broj njegovih posebnih vrsta: kompjuterska prevara (član 263. „a“), dobijanje subvencija putem prevare (član 264), prevara prilikom ulaganja kapitala (član 264. „a“), obmana u cilju dobijanja uvećane sume osiguranja (član 265), dobijanje pogodnosti putem obmane (član 265. „a“), prevara povezana sa dobijanjem kredita (član 265. „b“).³⁸ Analiza pomenutih normi navodi nas na zaključak da ove strukture krivičnih dela nastupaju u svojstvu samostalnih radnji i nisu u korelaciji sa opštim pojmom prevare kao njen poseban kvalifikovan oblik. Na primeru posebnih vrsta prevare može se reći da je tim radnjama svojstven specifičan vid obmane. U čl. 263, „a“ i 265. „a“ KZ govori se o korišćenju određenih podvala od strane učinioca (manipulacija kompjuterskim podacima, automatizovanim uređajima itd.) koje su u vezi sa sticanjem materijalne koristi za sebe.

Za zloupotrebu poverenja odgovornost nastupa po osnovu člana 266. KZ – „Kriminalna zloupotreba poverenja“. Ovo krivično delo takođe ima svoje posebne vrste, a to su:

1. Utaja i pronevera zarađene plate (član 266. „a“) i
2. Zloupotreba čeka i kreditnih kartica (član 266. „b“).

U glavi 22. KZ Nemačke „Prevara i pronevera“, u članu 263, sadržan je opšti pojam prevare: „Prevara predstavlja uvođenje u zabludu ili održavanje u zabludi putem stvaranja pogrešne predstave o činjenicama ili na osnovu izvrtnja ili prećutkivanja istinitih činjenica, sa ciljem dobijanja materijalne koristi za sebe ili drugo lice protivpravnim putem, čime se nanosi šteta tuđoj imovini“. Objektivnu stranu prevare odlikuje poseban način izvršenja, a to je „obmana“, koja se može ispoljiti na dva načina: aktivno – izvrtnje istinitih činjenica ili stvaranje pogrešne predstave o činjenicama, i pasivno – prećutkivanje istinitih činjenica.³⁹

U okviru opšte norme o prevari razgraničava se odgovornost u zavistnosti od prisustva određenih kvalifikatornih obeležja povezanih sa tražanjem radnje, obimom štete ili nastupanjem drugih štetnih posledica.⁴⁰

37 Krivični zakonik Nemačke od 15. maja 1871. godine (*Sl. glasnik RGBI*. S.127) u redakciji od 13. novembra 1998. godine.

38 Criminal Code of Germany, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>, 15. 4. 2019).

39 Южин, А. А., 2016, *Мошенничество и его виды в российском уголовном праве*, Москва, МГЮА, стр. 39–41.

40 Rezultati istraživanja kaznene politike sudova u Srbiji pokazuju da u pogledu olakšavajućih okolnosti koje utiču na odmeravanje kazne, apsolutno dominiraju one

Analiza dispozicije člana 263. KZ omogućava formulisanje definicije opšte norme o prevari. Prevara je „nanošenje štete tuđoj imovini u cilju dobijanja imovinske koristi putem obmane“ (saopštavanje neistinitih činjenica ili njihovo izvrtnje ili prikrivanje verodostojnih činjenica, a takođe i dovođenje u zabludu i održavanje u zabludi oštećenog) – koje se kažnjava lišenjem slobode u trajanju do pet godina ili novčanom kaznom.

U članu 266. KZ propisano je krivično delo „Kriminalna zloupotreba poverenja“, koja obuhvata radnje onih lica koja „zloupotrebljavaju pravo na raspolaganje tuđom imovinom“ (raspolaganje je dopušteno po osnovu zakona ili uz saglasnost titulara imovine) ili narušavaju obavezu zaštite tuđih imovinskih interesa, zahvaljujući odnosu poverenja. Krivična odgovornost nastupa samo u slučaju nanošenja štete licu čiji su interesi bili narušeni i podrazumeva kaznu lišenja slobode u trajanju do pet godina ili novčanom kaznu.⁴¹

Nemačko krivično i prekršajno pravo omogućavaju ekstenzivnu zaštitu od prevare, ali ona ne obuhvata u celini fiktivne i prevarne transakcije, kao ni neke oblike malverzacija. Prevara koja umanjuje prihode države u nadležnosti je poreskog krivičnog prava u okviru Fiskalnog zakona iz 2015. godine (Deo osmi – odredbe koje se odnose na krivično i administrativno kažnjavanje i proceduru). Prevara koja uvećava vladine rashode formira posebno krivično delo „dobijanje subvencija putem prevare“ (član 264. KZ).

Prema uredbi Evropske ekonomske zajednice br. 2658/87, u Nemačkoj je zastupljena Zajednička carinska tarifa (*Gemeinsamen Zolltarif*), a Služba carinske istrage (*Zollfahndungsdienst*) istražuje prevaru vezanu za uvoz i izvoz, kao i druge oblike prevare. Krivična dela u nadležnosti opšteg krivičnog prava, kao što su podmićivanje ili falsifikovanje dokumenata, ispituje policija.

Izvršilac prevare može biti isključivo fizičko lice, jer samo ono može snositi krivicu, za razliku od korporacija i društava sa ograničenom odgovornošću. Kompanije posluju preko svojih izvršnih organa, odbora menadžera, pa nemačko pravo prepoznaje samo ova fizička lica kao učini-

---

subjektivnog karaktera – lične i porodične prilike učinioca, raniji život učinioca i držanje posle izvršenog dela. I dalje je primetno uhodano, rutinsko navođenje okolnosti koje se cene prilikom odmeravanja kazne i to najčešće kao olakšavajuće. Takva praksa je konstatovana kod većeg broja različitih krivičnih dela, tako da se može zaključiti da je rutinsko postupanje, automatizam prilikom ocene pojedinih okolnosti koje su značajne za odmeravanje kazne, opšte pravilo. (Jovanović, S., Simeunović-Patić, B., Macanović, V., 2012, *Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini*, Novi Sad, str. 38)

41 Жалинский, А. Е., 2006, *Современное немецкое уголовное право*, Москва, Проспект, стр. 448–450

oce krivičnog dela prevare. U tom slučaju propisana je administrativna novčana kazna protiv korporacija koje profitiraju od krivičnog dela i ona zavisi od krivice koju ispolje zaposleni, visine profita koja se na taj način ostvari i finansijskog stanja kompanije. S druge strane, vrsta preduzeća, unutrašnja organizacija ili njegova ograničena odgovornost, nemaju uticaj na izricanje kazne.⁴²

2.2.3. Španija

Krivični zakonik Španije⁴³ predstavlja rezultat kontinuiranog razvoja španskog krivičnog zakonodavstva. Posebno mesto zauzimaju krivično delo prevare i druga imovinska krivična dela povezana sa obmanom. Španski zakonodavac tradicionalno je označio obmanu kao sredstvo za izvršenje prevare, definisao je njene oblike, a jedan od njih je zloupotreba poverenja, koja obmanu čini težom. KZ je ustanovio odgovornost za različite oblike prevare, uzevši u obzir specifičnosti načina izvršenja. Pri tome, KZ Španije stavlja u prvi plan teorijsku apstrakciju, koja omogućuje da se uporede obeležja konkretne radnje sa obeležjima strukture prevare propisane krivičnopravnom normom.

Prema krivičnom pravu Španije, prevara spada u krivična dela izvršena putem obmane ili zloupotrebe poverenja, pri čemu Krivični zakonik detaljno reguliše nastupanje krivične odgovornosti u zavisnosti od predmeta, načina i specifičnosti izvršenja prevare. Prilikom analize normi o prevari, izdvajamo običnu i kvalifikovanu prevaru, prevaru u sferi elektro-snabdevanja ili kreditiranja. U prevaru se ubraja prisvajanje tuđe imovine obmanom, putem kompjuterskih programa, kreditnih kartica i čekova. Kao kvalifikatorne okolnosti izdvajaju se: oduzimanje najneophodnijih stvari i predmeta koji predstavljaju umetničku, naučnu i kulturnu vrednost; prisvajanje koje dovodi porodicu u težak materijalni položaj; oduzimanje u iznosu većem od 50.000 evra; korišćenje profesionalne delatnosti ili ličnih veza sa oštećenim.

Interesantna je činjenica da prevara koja nije proizvela znatnu štetu nije krivično kažnjiva. Za razgraničenje krivičnog dela prevare od prekršaja ustanovljen je minimalan obim prisvajanja ili nanošenja štete, u iznosu od 400 evra, kao i kod drugih struktura krivičnih dela protiv imovine. Specifičnost KZ Španije ogleda se u mogućnosti da se na krivičnu odgovornost pozovu ne samo fizička već i pravna lica (član 31. *bis*), a prevara spada u tu grupu krivičnih dela. Kazne koje mogu biti

42 Ramage, S., 2005, *Fraud and the serious fraud office*, Bloomington, Universe, p. 92.

43 KZ Španije od 24. novembra 1995. godine, stupio na snagu 24. maja 1996. godine, *Službeni glasnik* № 281.

primenjene prema pravnom licu, propisane su u članu 251. *bis* Krivičnog zakonika.⁴⁴

Krivični zakonik Španije u odeljku XIII „Krivična dela protiv imovine i društveno-ekonomskog poretka“ sadrži posebnu glavu VI „O prevari“, gde su formulisani oblici prevare, neosnovanog prisvajanja i nezakonite obmane, povezane sa napadom na tuđe imovinske interese. Prema stavu 1. člana 248. KZ, prevara postoji kada učinilac obmanjuje neko lice radi sticanja profita, usled čega oštećeni raspolaže imovinom na svoju štetu ili štetu nekog trećeg lica. Obmana predstavlja način izvršenja prevare čija suština se ogleda u postojanju zablude kod drugog lica i podsticanju na raspolaganje svojom imovinom ili imovinom trećih lica u korist učinioca krivičnog dela prevare. Ovo delo kažnjava se zatvorom u trajanju od šest meseci do tri godine.

Teži oblik prevare propisan je u članu 250. KZ. Prema stavu 1, „Prevara će se kazniti zatvorom u trajanju od jedne do šest godina i novčanom kaznom u iznosu od šest do dvanaest meseci (prema „sistemu dani“) u sledećim slučajevima“: 1) predmet prevare se odnosi na najneophodnije stvari, stan i drugu imovinu koja se smatra socijalno nužnom; 2) korišćen je potpis drugog lica ili su ukradeni, prikriveni, uništeni ili oštećeni neki akti, fajlovi, arhiva, javni ili oficijelni dokumenti bilo koje vrste; 3) kao objekt su korišćeni predmeti koji se odnose na umetničko, istorijsko, kulturno ili naučno delo; 4) data radnja je naročito teška, uzevši u obzir vrednost ukradenog, pričinjenu štetu i ekonomski položaj oštećenog i njegove porodice; 5) kada vrednost sume dobijene prevarom prelazi 50. 000 evra; 6) delo je izvršeno iskorišćavanjem ličnih odnosa između prestupnika i oštećenog ili korišćenjem komercijalnog ili profesionalnog poverenja; 7) kada je izvršena procesna prevara. Ona postoji kada neka lica manipulišu dokazima putem kojih nameravaju da potkrepe svoje nedokazane tvrdnje ili izvrše drugu procesnu prevaru u sudskom postupku bilo koje vrste, kojim navedu sud da donese pogrešnu odluku koja oštećuje ekonomske interese druge ili treće strane u sudskom sporu.

Prema stavu 2, „Ako okolnosti iz tač. 4, 5. ili 6. postoje zajedno sa tačkom 1. prethodnog stava, učinilac se kažnjava zatvorom u trajanju od četiri do osam godina i novčanom kaznom u iznosu od dvanaest do dva-deset četiri meseca (prema „sistemu dani“).

Prema članu 251. KZ, zatvorskom kaznom u trajanju od jedne do četiri godine kazniće se lice koje: a) na štetu oštećenog ili trećeg lica lažno prisvoji pravo raspolaganja pokretnom ili nepokretnom imovinom, koju

44 Журкина, О. В., 2014, Преступления против собственности в Испании: сравнительный анализ, *Научно-методический журнал «Концепты»*, стр. 425.

ne poseduje, nezavisno od toga da li to pravo nije imao nikada, ili je nekada imao pravo da otuđi tu stvar, optereti je ili izda u zakup drugom licu; b) na štetu oštećenog ili trećeg lica raspolaže pokretnim ili nepokretnim stvarima, sakrivši činjenicu da je ta imovina pod teretom, ili kada je neko otuđi kao slobodnu, pa je nakon toga optereti ili ponovo otuđi do prenosa sticaocu i c) zaključi prividnu transakciju na štetu drugog lica.⁴⁵

2.2.4. Holandija

Krivično pravo Holandije sadrži niz krivičnih dela koja predviđaju obmanu kao način izvršenja. U Krivičnom zakoniku Holandije⁴⁶ odeljak XXV „Obmana“ (čl. 326–339) i odeljak XXVI „Nanošenje štete kreditorkama ili opunomoćenim licima“ (čl. 340–349) sadrže norme o krivičnoj odgovornosti za prevaru. Ovaj zakonik, donet u XIX veku, zasnovan je na Krivičnom zakoniku Nemačke (1871. g.) i sva krivična dela imaju kauzalni karakter. Stoga, na osnovu stava 1. člana 1. KZ Holandije ne kažnjavaju se „činjenja i nečinjenja koja ne predstavljaju povredu Krivičnog zakonika koji je važio u vreme izvršenja date radnje, tj. obmana koja nije obuhvaćena strukturama krivičnih dela iz navedenih članova ne povlači krivičnu odgovornost“.

Sve obmane se uslovno dele na opšte oblike obmane (čl. 326, 326. „a“, 326. „b“); kompjutersku obmanu (član 326. „c“); obmanu u sferi osiguranja (čl. 327, 328); obmanu u sferi preduzetništva (član 328. bis, 328. ter, 328. quater, 329, 329. bis, 330–337).⁴⁷

Kada je formulisao dispoziciju člana 326. KZ, zakonodavac je istakao da „lice koje se lažno predstavlja ili na drugi način navodi oštećenog da se odrekne svoje imovine, daje podatke podobne da utiču na uspešan ishod poslovne transakcije, preuzme dug ili odustane od pretenzija u cilju dobijanja nezakonitih prihoda – odgovorno je za umišljajno dovodeње u zabludu“. Izvršilac se kažnjava zatvorom ili novčanom kaznom pete kategorije (67.000 evra).⁴⁸ Praktično za sve oblike obmane predviđena je kazna zatvora u trajanju do četiri godine i novčana kazna pete kategorije. Ova novčana kazna ima svojstvo osnovne kazne, što nam omogućava

45 Criminal code of Spain, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>, 18. 4. 2019).

46 Krivični zakonik Kraljevine Holandije, od 3. marta 1881. godine, stupio na snagu 1. septembra 1886. godine.

47 Волженкин, Б. В., 2001, *Уголовный кодекс Голандии*, Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, стр. 401–409

48 Criminal code of Netherlands, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12/Netherlands/show>, 21. 4. 2019).

da zaključimo da imovinska kazna ima prioritet nad drugim sankcijama, upravo za imovinsko krivično delo.⁴⁹

3. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Uporednopravna analiza odgovarajućih zakonodavstava pokazala je da opšti pojam prevare obuhvata uvođenje u zabludu kao način izvršenja krivičnog dela, putem iznošenja neistinitih činjenica. Da bi oštećeni raspolagao imovinom na svoju štetu, učinilac često pribegava „lažnom predstavljanju“ (Velika Britanija, SAD, Holandija, Francuska), koje podrazumeva korišćenje lažnog imena ili statusa. Pored prevare, zastupljena je i „kriminalna zloupotreba poverenja“, kada se imovina oštećenog već nalazi kod izvršioca ovog krivičnog dela, a on na štetu drugih proneveri imovinu koja mu je bila poverena. Britansko zakonodavstvo za taj slučaj koristi termin „prevara zloupotrebom položaja“, kada neko nečasno zloupotrebljava svoj položaj, iako zauzima poziciju na osnovu koje se od njega očekuje da štiti interese drugog lica. Za razliku od drugih zakonodavstava, Krivični zakonik Španije, pored novčane vrednosti predmeta krivičnog dela prevare, ističe i njegov značaj, jer predviđa oštrije kažnjavanje u slučaju da je reč o imovini koja se smatra socijalno nužnom ili je reč o umetničkom, istorijskom, kulturnom ili naučnom delu. Čak u slučaju da je reč o prevari koja nije proizvela znatnu štetu, data radnja neće se smatrati krivično kažnjivom. S druge strane, pored novčane vrednosti imovine, francuski zakonodavac kod kvalifikovanog oblika krivičnog dela prevare uzima u obzir i okolnosti pod kojima je delo izvršeno (npr. u cilju navodnog prikupljanja sredstava za pružanje humanitarne pomoći ili kada je oštećeni nezaštićen usled bolesti, fizičkih nedostataka ili psihičkog poremećaja).

Skoro sva analizirana zakonodavstva pored opšteg pojma krivičnog dela prevare predviđaju i njegove posebne vrste (kompjuterska prevara, prevara u sferi osiguranja, bankarska prevara i dr.), ali KZ Francuske predviđa i krivična dela koja su slična prevari, ali koja imaju neke različite karakteristike, kao što je „podvala“ (*La filouteri* – član 313–5).

U britanskom zakonodavstvu, za razliku od ranijih inkriminacija (kada je okrivljeni zaista morao da prisvoji ili ostvari nešto kao rezultat obmane), prema Zakonu o prevari dovoljno je ako učinilac samo izvrši radnju u nameri postizanja navedenog cilja. Iz toga sledi da se u prvi plan stavljaju unutrašnje tendencije koje determinišu ponašanje učinioca, nezavisno od toga da li je ostvaren rezultat neke radnje. Pod određenim

49 Ответственность за мошенничество по зарубежному уголовному законодательству, (<http://www.jourclub.ru/30/1780/>, 20. 6. 2018).

okolnostima prevara može postati krivično delo, mada se tokom godina uvećavao broj radnji i oblika prevare koje se inkriminišu. Zakon o prevari iz 2006. godine predviđa da je dovoljno da učinilac samo izvrši radnju u nameri postizanja navedenog cilja. Za postojanje krivice irelevantno je da li je ostvaren rezultat, što „prevaru“ čini bliskom nedovršenim krivičnim delima, poput pokušaja, zločinačkog dogovora i podstrekavanja (*attempt, conspiracy and incitement*).

*Treba umeti igrati svoju ulogu, pa biti pritvoran i dvoličan, ali ljudi su bezazleni i navikli su da se okreću potrebama i pokoravaju okolnostima, pa će varalica uvek naći onoga koji će dozvoliti da bude prevaren.*⁵⁰

N. Makijaveli

LITERATURA

1. Andrić, I., 1976, *Znakovi pored puta*, Sarajevo, Svjetlost.
2. Волженкин, Б. В. – мошенничество, (<http://nethash.ru/b-v-voljenkin-moshennichestvo.html>, 5. 6. 2018).
3. Campbell, K., 2007, The “Fraud Act 2006”, *King’s Law Journal*, Vol. 18.
4. Charney, N., 2016, *Terrorists, Tomb Raiders, Forgers and Thieves*, Basingstoke.
5. Criminal code of Germany, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>, 15. 4. 2019).
6. Criminal code of France, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>, 19. 4. 2019).
7. Criminal code of Spain, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>, 18. 4. 2019).
8. Criminal code of Netherlands, (<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12/Netherlands/show>, 21. 4. 2019).
9. Даль, В. И., 2003, *Толковый словарь русского языка*, Москва.
10. Daničić, Đ., 1863, *Rječnik iz književnih starina srpskih, Deo prvi*, Beograd.
11. Deacon, E., 1831, *A digest of the criminal law of England, Vol. 1*, London.
12. Delić, N., 2008, Svest o protivpravnosti kao konstitutivni element krivice, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2.
13. Druzin, B. H., Li, J., 2011, The criminalization of lying: under what circumstances, if any, should lies be made criminal, *Journal of criminal law and criminology*, 2.
14. East, E. H., 1806, *A treatise of the Pleas of the Crown, Vol. 2*, Philadelphia.
15. Fraud act 2006, (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35/pdfs/ukpga_20060035_en.pdf, 12. 6. 2018).
16. Harper, F. V., 1930, Recovery of property by trustees in bankruptcy in the federal courts, *University of Pennsylvania Law Review*.

50 Machiavelli, N., 2003, *Vladalac*, Beograd, NBBA, str. 163.

17. Hawkins, W., 1824, *A treatise of the Pleas of the Crown, Vol. 1 of criminal offences*, London.
18. Jovanović, S., Simeunović-Patić, B., Macanović, V., 2012, *Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini*, Novi Sad.
19. Jovašević, D., 2006, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd.
20. Коршунова, В. Ю., 2008, Понятие мошенничества в российском и зарубежном уголовном праве, *Вестник Московской государственной юридической академии*, 550.
21. Machiavelli, N., 2003, *Vladalac*, Beograd.
22. Mail and Wire Fraud: An Abbreviated Overview of Federal Criminal Law, (<https://fas.org/sgp/crs/misc/R41931.pdf>, 24. 4. 2019).
23. North Carolina General Statutes 2018, (https://www.ncleg.gov/EnactedLegislation/Statutes/PDF/BySection/Chapter_14/GS_14-100.pdf, 25. 4. 2019).
24. Ожегов, С. И., 1987, *Словарь русского языка*, Москва.
25. Ответственность за мошенничество по зарубежному уголовному законодательству, (<http://www.jourclub.ru/30/1780/>, 20. 6. 2018).
26. Ramage, S., 2005, *Fraud and the serious fraud office*, Bloomington.
27. Trunley, B., 2018, A double standard in the law of deception, *American criminal law review*, 2.
28. Волженкин, Б. В., 2001, *Уголовный кодекс Голландии*, Санкт-Петербург.
29. Жалинский, А. Е., 2006, *Современное немецкое уголовное право*, Москва.
30. Журкина, О. В., 2014, Преступления против собственности в Испании: сравнительный анализ, *Научно-методический журнал «Концепции»*.
31. Южин, А. А., 2016, *Мошенничество и его виды в российском уголовном праве*, Москва.
32. 18 U.S. Code § 1001. Statements or entries generally, (<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1001>, 24. 4. 2019).

THE OFFENCE OF FRAUD IN COMPARATIVE LEGISLATION

Vukan Slavković

SUMMARY

The article is devoted to the research in the sphere of responsibility for the crime of fraud and comparative analysis of analogous provisions of several countries. The author analyzes theoretical views and norms which regulate that offence in the criminal law of Great Britain, USA, France, Germany, Spain and Netherlands. The conducted study indicates that considerable attention is paid to the committing of criminal offense, which is why the Anglo-American law is directed to analyzing several legal concepts that characterize fraud. Except the current legislation, it has

been analyzed the term of fraud from the criminal and civil law aspect, as well as archival material containing for the first time the concept of “false representation”. The other analyzed legislations place more emphasis on the circumstances under which the crime was committed, taking into account the social position, age and health status of the victim, as well as the characteristics of the property that is subject of the criminal offense. While Great Britain has devoted a general concept of fraud to a particular statute, the countries of the Euro-Continental legal system regulate fraud in the criminal code, which, except to the basic concept, also regulate special form of fraud as separate crimes.

Key words: fraud, deceit, breach of trust, property, criminal offence.

Dostavljeno Uredništvu: 27. marta 2019. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 14. juna 2019. godine